

Copertă: *Ionuț Ardeleanu-Paici*
Tehnoredactor: *Rodica Boacă*



Eseul UN NOU EV MEDIU a fost preluat din volumul
apărut la Tipografia Arhidiecezană – Sibiu, 1936

Eseul OMUL ȘI MAȘINA a fost preluat din volumul
apărut la Editura Minerva – Cluj, 1936

© 2016 Editura Paideia
Piața Unirii nr. 1, sector 3
București, România
tel.: 021.316.82.10
e-mail: office@paideia.ro
www.paideia.ro
www.cadourialese.ro

NIKOLAI BERDIAEV

UN NOU EV MEDIU

UN NOU EV MEDIU
Traducere: Maria Vartic

OMUL ȘI MAȘINA
Traducere: Iosif E. Naghiu

ISBN 978-606-748-121-1

paideia

monstruoasă perversiune, devine un nou sclav a ceea ce elaborează, sclav al acestei mașini care a devenit societate și care degenerează în mod insensibil. Liberează pe om, subjugă spiritul naturii și pe cel al societății – această triplă problemă revine sub două aspecte mereu noi și cu o urgență mereu crescândă. Nu poate fi rezolvată decât printr-o conștiință care va pune pe om deasupra naturii și a societății, care va pune sufletul uman deasupra tuturor forțelor sociale și cosmice, care îi vor fi supuse. Ceea ce liberează pe om trebuie să fie acceptat, ceea ce îl aservește trebuie să dea deoparte. Acest adevăr privind pe om, demnitatea și vocația îi sunt inerente creștinismului, ceea ce nu s-a manifestat suficient și de care a fost desfigurat.

Drumul libertății definitive a omului, al împlinirii vocației sale e drumul spre regatul lui Dumnezeu, care nu e numai regatul cerurilor, ci și regatul pământului și al universului transfigurat.

Cuprins

UN NOU EV MEDIU	5
Prefață	7
SFÂRȘITUL RENAȘTERII	9
NOUL EV MEDIU	59
REFLECȚII ASUPRA REVOLUȚEI RUSE	107
DEMOCRAȚIA, SOCIALISMUL ȘI TEOCRAȚIA	151
OMUL ȘI MAȘINA	183
Prolog la traducere	185
PROBLEMA ESCATOLOGICĂ ȘI METAFIZICĂ A TEHNICII	189
Paradoxul fundamental	191
Organism și organizație	194
Revolta creaturii	197

O NOUĂ REALITATE	201
Problema spirituală	203
Reacția romantică	208
ADEVĂRATUL PERICOL AL TEHNICII	211
TEHNICA ȘI SUFLETUL	215

Noile descoperiri ale fizicii au un sens pozitiv și nu sunt deloc responsabile, din contră, ele sprijină puterea cunoașterii umane. Dezumanizarea e o stare a spiritului uman și corespunde atitudinii sale față de om și față de univers. Toate ne duc la problema religioasă și filosofică a omului. Omul poate fi absorbit de infinitatea cosmică, care se ridică la el.



SFÂRȘITUL RENAȘTERII

I

Împărțirea clasică a Istoriei în trei părți – veche, medievală și modernă – va fi în curând părăsită; ea se va exclude din cărțile noastre de studiu. Istoria contemporană se isprăvește și iată că începe o eră necunoscută, căreia va trebui să i se dea un nume. Într-adevăr, suntem ieșiți din cadrul Istoriei. E un fapt care s-a făcut simțit, și încă destul de acut, când a izbucnit războiul mondial. Pentru cei de atunci, care erau mai clarvăzători, era evident că o întoarcere la existența burgheză și liniștită de dinaintea catastrofei ar fi un lucru imposibil. Ritmul Istoriei se schimbă: el devine catastrofic.

Oamenii care presimțeau viitorul aveau de mult conștiința că erau iminente catastrofe și distrugeau simptomele spirituale ale acestora, sub aparențele unei vieți liniștite și bine întocmite. Aceasta pentru că evenimentele se desfășoară în realitatea spiritului înainte de a se manifesta în realitatea externă a Istoriei. A fost ceva clătinat și distrus în sufletul omului modern, înainte de a se fi zguduit și distrus valorile sale istorice. Și faptul că azi întregul univers intră în

disoluție nu trebuie să-i mire pe cei care au fost atenți la transformările spiritului.

În zilele noastre se pare că vechile și secularele temelii ale lumii moderne se clatină. Tot ce în Europa părea stabilizat prin obicei se deplasează.

În nici o parte – și despre orice ar fi vorba – nu se mai simte pământul tare sub picioare, terenul e vulcanic și toate erupțiile sunt posibile și în sens material, și în sens spiritual. Lumea veche, Europa Centrală se lasă câștigată de o lume nouă: Extremul Occident – înțelegând America, sau Extremul Orient – înțelegând Japonia, misterioasă pentru noi și aproape fantomatică, ca și China. Și din adâncul vechii Europe se ridică elementele dezlănțuite, care răstoarnă temeliile pe care se așezase cultura sa îmbătrânită, într-o neîntreruptă continuitate cu Antichitatea.

Ar fi trebuit să fii miop pentru a nega că civilizația europeană era pe punctul de a traversa o criză, care trebuia să aibă istoricește o importanță mondială și ale cărei urmări s-ar pierde într-un viitor îndepărtat și indeterminabil. Ar fi fost copilăresc și superficial să-ți închipui că s-ar fi putut opri prin mijloace exterioare această vertiginoasă mișcare de devastare, căreia-i e sortită vechea noastră lume păcătoasă, pentru a reveni, cu mici schimbări, la viața trecută, de dinainte de război și de revoluția rusă. Pătrundem în regatul necunoscutului și netrăitului și intrăm în el fără bucurie, fără speranță luminoasă. Viitorul e întunecat. Nu mai putem crede în teoriile progresului, care au sedus secolul al XIX-lea și în virtutea cărora viitorul apropiat ar trebui să fie totdeauna mai bun, mai frumos, mai plăcut decât trecutul care se duce. Noi suntem mai

degrabă înclinați a crede că mai binele, mai frumosul, mai plăcutul se găsesc nu în viitor, ci în eternitate, și că ele erau de asemenea în trecut, întrucât trecutul se împărțase din eternitate și naștea din etern.

Rămâne de explicat această criză a civilizației europene, deschisă de mult din diferite părți și care azi e în apogeul manifestării sale. Istoria modernă care se încheie a fost concepută în epoca Renașterii. Asistăm la sfârșitul Renașterii.

Culmile culturii, tot ce era creație omenească în împărăția artei, ca și în a gândirii, făceau de mult să se ghidească o epuizare a Renașterii, ca un fel de sfârșit al unei întregi epoci mondiale. Această urmărire înverșunată de noi căi de creație era o vădită probă a sfârșitului Renașterii. Dar ceea ce se petrece pe culmea vieții se răsfânge și în adâncul ei. În fondul chiar al vieții sociale se prepară de asemenea sfârșitul Renașterii. Căci Renașterea înseamnă un tip complet al „senzației universului” și al culturii, și nu numai un ansamblu de creații eminente. Viața omului, viața popoarelor sunt un întreg organism ierarhic, în care sunt legate inseparabil funcțiile superioare și inferioare. E o legătură între ceea ce se petrece pe înălțimile vieții spirituale și în adâncul vieții materiale a societății. Așa că sfârșitul Renașterii e și el sfârșitul unei întregi ere istorice – a întregii Istории contemporane – și nu numai stingera uneia sau a altei forme istorice.

Sfârșitul Renașterii e tocmai sfârșitul acestui umanism care-i servea drept bază spirituală. Or, umanismul nu era decât o renaștere a Antichității, o nouă morală și o dezvoltare a științelor și artelor; el mai era un nou sentiment

al vieții și o nouă legătură cu universul; acestea apărură în aurora timpurilor moderne pentru a determina Istoria. Iată că acest nou sentiment al vieții și această nouă legătură cu universul au ajuns la sfârșitul lor; toate posibilitățile lor sunt sleite. S-a mers până la capătul căilor umanismului și Renașterii; nu se mai poate înainta pe aceste căi.

În fond, întreaga Istorie modernă a fost o dialectică imanentă de autorevelație, apoi de auto-negație a aceluiași principii care motivaseră înflorirea sa. Sentimentul umanist al vieții și-a pierdut de mult prospețimea, s-a epuizat și nu mai poate fi încercat așa patetic ca în zilele tinerei efervescențe a umanismului. În adâncul umanismului au izbucnit contradicții distrugătoare; un scepticism morbid i-a minat energia. Credința în om și în adânc. Ea condusese Istoria modernă, dar aceasta s-a însărcinat s-o distrugă. Liberul vagabondaj al omului, nemaicunoscând nici o autoritate superioară, n-a întărit credința în el însuși; din contră: a slăbit iremediabil această credință și a compromis conștiința pe care o avea despre identitatea sa.

Umanismul n-a întărit, ci a slăbit pe om; acesta e deznodământul paradoxal al Istoriei moderne. De-a curmezișul autoafirmării sale, omul s-a pierdut în loc să se găsească. Dacă omul european a intrat în Istoria modernă plin de încredere în sine însuși și în puterile sale creatoare; dacă totul, în aurora acestei epoci, îi părea că depinde de arta sa, căreia nu-i vedea nici frontiere, nici limite – acum el iese din aceasta, pentru a pătrunde într-o epocă necunoscută, cu o mare descurajare: cu credința sa sfărâmată – credința

pe care o avea în propriile sale forțe și în puterea iscusinței sale –, amenințat de pericolul de a-și pierde pentru totdeauna sâmburele personalității sale. Ah, nu e deloc strălucit omul ieșit din Istoria modernă! Și ce tragică neasemănare între începutul și sfârșitul acestei Istorii! Prea multe speranțe au fost distruse. Imaginea chiar a omului a fost întunecată. Și spiritele înzestrate cu oarecare intuiție s-ar întoarce cu plăcere în Evul Mediu, pentru a-i cere înapoi adevăratele origini ale vieții omenești – pentru a-i cere înapoi pe om, într-un cuvânt. Timpul nostru e timp de decădere spirituală, nu de ridicare. Nu noi am putea repeta cuvintele pe care le-a rostit Ulrich Hutten în zorii Istoriei moderne: „Spiritele s-au trezit. E bine de trăit.” Istoria modernă e o întreprindere care n-a reușit, care n-a glorificat pe om, cum l-a lăsat să nădăjduiască. Făgăduințele umanismului nu au fost ținute. Omul încearcă o oboseală imensă și e cu totul gata să se sprijine pe orice fel de colectivism, în care ar dispărea definitiv individualitatea omenească. Omul nu-și poate îndura părăsirea, singurătatea.

II

Cu Renașterea, forțele omului au fost lăsate fără nici un frâu, și jocul lor impetuos a creat o nouă cultură, a întemeiat o nouă Istorie. Adică toată cultura acestei epoci mondiale, care – în școli – e numită „Istoria timpurilor moderne”, cu experiența libertății omenești. Omul nou a vrut să fie autorul și stăpânul vieții sale, fără ajutorul de Sus, indiferent față de sancțiunile divine.